

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

за освітньою програмою «Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування»

на тему:

**«Соціальне страхування в Україні:
основні тенденції та перспективи розвитку»**

Виконавець:

студентка факультету фінансів та
банківської справи
Свечіхіна Ірина Ігорівна

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент
Шикіна Наталія Анатоліївна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Соціальне страхування займає ключове місце у ринковій економіці та визначає систему правових відносин із захисту громадян. Соціально – економічні реформи, у процесі формування механізму нормативних взаємодій за останній час кардинально трансформували взаємозв'язки та відносини серед усіх членів суспільства.

В умовах зміни зовнішніх та внутрішніх економічних факторів, які становлять загрозу незалежності України, виникає потреба надавати особливої уваги системі соціального страхування. Військово-політична напруженість, втрата значних територій на сході країни створило передумови для падіння ВВП, стрімкого зростання дефіциту бюджету, загострилася проблема безробіття. Деструктивні тенденції економіки країни сприяли різкого зниження рівня життя більшості громадян країни.

Стратегічне завдання щодо подолання економічної кризи проходить через шлях тривалих економічних реформ. Гарантований соціальний захист населення є одним із визначальних факторів національної безпеки України. Все це викликає необхідність розробки стратегії в галузі фінансової політики стосовно управління соціальними ризиками та практичних кроків до формування модернізованої системи соціального страхування.

Мета дослідження аналіз сучасного стану системи соціального страхування в Україні, визначення основних тенденцій її розвитку, а також обґрунтування перспективних напрямків модернізації та підвищення ефективності функціонування з урахуванням соціально-економічних викликів та міжнародного досвіду.

Завдання дослідження

– Проаналізувати теоретико-методологічні основи системи соціального страхування та ключові нормативно-правові акти, її функції та роль в умовах сучасної ринкової економіки;

- Дослідити сучасний стан та основні тенденції розвитку соціального страхування в Україні;
- Визначити основні проблеми та виклики, з якими стикається система соціального страхування в Україні, включаючи фінансову стійкість, ефективність управління та рівень соціальної справедливості;
- Вивчити міжнародний досвід функціонування систем соціального страхування та оцінити можливість його адаптації до українських реалій;
- Розробити рекомендації щодо вдосконалення системи соціального страхування в Україні з метою підвищення її ефективності, адресності та стійкості в умовах соціально-економічних трансформацій;
- Обґрунтувати перспективні напрями розвитку соціального страхування в Україні, враховуючи демографічні, економічні та соціальні фактори.

Об’єкт дослідження охоплює функціонування системи соціального страхування України: правове регулювання, організаційні моделі, фінансові механізми та аналіз тенденцій розвитку. Розгляд, зокрема, запровадження програм соціальної захисту для працівників та клієнтів акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк».

Предмет дослідження теоретико-методичні та практичні відносини реальних фінансових показників забезпечення фінансової стійкості системи соціального страхування в Україні. Аналіз аспектів перспектив розвитку важелів, що гарантують соціальну підтримку громадян держави.

Методи дослідження Для розв’язання поставлених завдань були використані різноманітні методи наукового пізнання, такі як діалектичний, фінансовий аналіз, теоретичне узагальнення та системний аналіз. Основні методи прогнозування, екстраполяції та аналізу також знаходили своє застосування.

Інформаційна база Дослідження побудовано на наукових роботах зарубіжних та вітчизняних вчених, чинного законодавства України, теоретичних положеннях економічної теорії та даних фінансової звітності,

наукової літератури, підручників, наукових статтях, монографіях, фінансової звітності акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» та інших джерелах.

Структура та обсяг роботи Кваліфікаційна робота у загальному вигляді включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатків. Загальний об'єм роботи складає 97 сторінок. Основний зміст викладено на 86 сторінках. Робота містить 6 таблиць, 7 рисунків, 1 графік та 1 діаграма, 20 додатків. Список використаних джерел складається із 35 посилань на наукові джерела.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами проведеного дослідження, опубліковано роботу: Шикіна Н. А., Свечіхіна І. «Соціальне страхування як інструмент забезпечення соціального захисту працівників», тематичним напрямком III. Регіональні проблеми розвитку реального сектора економіки, секції 10. Соціально-трудові відносини та управління персоналом у людин о-орієнтованій економіці, XXIII Міжнародної науково-практичної конференції «Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях», ОНЕУ Одеса, Україна. 2025.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретичні основи соціального страхування»** досліджено сутність, роль та принципи соціального захисту, проаналізовано законодавче регулювання цієї сфери в Україні, а також визначено функції та види соціального страхування. Розкрито сутність соціального захисту як системи правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на мінімізацію наслідків соціальних ризиків. Визначено, що соціальне страхування є ключовим інструментом державної політики, який забезпечує стабільність та підтримку громадян у разі втрати працездатності, безробіття, інвалідності чи старості. Простежено історичний розвиток концепції соціального захисту, починаючи з ініціатив Бісмарка у Німеччині та прийняття закону Social Security Act у США, що підкреслює важливість і глобальний характер.

Окреслено законодавчу базу соціального страхування в Україні, зокрема конституційні гарантії та спеціальні закони, такі як «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про пенсійне забезпечення» та інші. Відзначено, що система соціального захисту в Україні включає три основні напрями: соціальне забезпечення, соціальні послуги та соціальне страхування.

Вивчено функції соціального страхування, серед яких економічні (компенсаційна, захисна, відтворювальна), фінансові (розподільча, резервна), соціальні (реабілітаційна, стабілізуюча) та правові (контролююча, превентивна). Класифіковано види страхування за критеріями: способом залучення суб'єктів (обов'язкове, добровільне), кількістю застрахованих (індивідуальне, колективне), юридичним статусом (державне, корпоративне) та видом ризиків (пенсійне, медичне, від безробіття тощо).

У висновку до першого розділу підкреслено, що соціальне страхування є критично важливим механізмом соціальної стабільності, однак його ефективність й розвиток в Україні потребує подальшого вдосконалення має враховувати як внутрішні економічні обмеження, так і міжнародний досвід для досягнення балансу між стабільністю, справедливістю та ефективністю.

У другому розділі **«Аналіз ефективності системи соціального страхування в Україні»** проведений аналіз виявив суттєві розбіжності між теоретичними засадами та практичною реалізацією соціального захисту. Українська модель, що формально наближена до континентальної системи Бісмарка, на практиці демонструє серйозні недоліки через обмежені фінансові ресурси та недостатнє охоплення неформально зайнятого населення.

Фінансовий стан системи викликає особливу стурбованість. За останнє десятиріччя спостерігається значне скорочення частки соціальних видатків у державному бюджеті - з понад половини всіх витрат до лише чверті. Найбільше постраждали критично важливі сфери охорони здоров'я, освіти та безпосереднього соціального захисту, що створює загрозу для реалізації конституційних прав громадян.

В умовах воєнного стану ключову роль у підтримці соціальних функцій держави взяли на себе фінансові інститути, зокрема АТ КБ «ПриватБанк». Його досвід у реалізації програм «Підтримка», «Оселя» та інших соціальних ініціатив доводить ефективність партнерства між державних та банківських структур. Однак навіть такі масштабні програми поки що не можуть повністю компенсувати системні проблеми.

Головними викликами залишаються недостатнє фінансування, відсутність гнучких механізмів адаптації до кризових умов та фрагментарність охоплення різних категорій населення. Подолання цих проблем вимагатиме комплексного підходу, що поєднуватиме модернізацію законодавчої бази, впровадження інноваційних фінансових механізмів та активізацію міжнародної підтримки.

Перспективи розвитку системи соціального страхування в Україні безпосередньо пов'язані зі здатністю адаптувати найкращі європейські практики до місцевих умов, залучити цифрові технології для підвищення ефективності та забезпечити стабільні джерела фінансування. Особливу увагу слід приділити створенню гнучких механізмів соціального захисту, здатних оперативно реагувати на зміни демографічної та економічної ситуації в країні, і, що особливо актуально в умовах триваючих викликів воєнного часу.

У третьому розділі **«Перспективи розвитку соціального страхування в Україні»** проведене дослідження виявило ключові напрями трансформації системи у контексті євроінтеграційних процесів. Аналіз сучасного стану показав, що українська модель соціального захисту потребує глибокої модернізації для відповідності європейським стандартам.

Основним вектором розвитку має стати поєднання державних гарантій з розширенням особистого страхування. Досвід європейських країн доводить, що саме такий підхід дозволяє створити стійку багаторівневу систему соціального захисту. В Україні це передбачає розвиток добровільних страхових програм як доповнення до державних гарантій, впровадження сучасних механізмів

соціального партнерства та активізацію участі приватного сектора у фінансуванні соціальних програм.

Особливу увагу слід приділити цифровізації соціальних сервісів. Досвід АТ КБ «ПриватБанк» довів ефективність електронних платформ для виплат соціальних допомог, що особливо актуально в умовах воєнного стану. Це дозволяє забезпечити прозорість використання коштів, оперативність виплат та зручність для отримувачів.

Для успішної інтеграції до європейського соціального простору Україні необхідно провести глибоку гармонізацію законодавства з європейськими нормами, розвивати інститути соціального діалогу, впроваджувати механізми фінансової стійкості системи та залучати міжнародну технічну та фінансову допомогу.

Важливо, що процес адаптації має враховувати національні особливості, зокрема високий рівень неформальної зайнятості, наслідки воєнних дій та обмежені бюджетні можливості.

Перспективи розвитку системи соціального страхування в Україні безпосередньо пов'язані зі здатністю поєднати європейські стандарти з ефективними механізмами їх реалізації в умовах війни та відбудови. Це дозволить створити сучасну систему соціального захисту, здатну забезпечити гідний рівень життя громадян на шляху до європейської інтеграції.

ВИСНОВКИ

Сучасна економічна криза в Україні суттєво вплинула на добробут громадян, зумовивши зростання соціальної напруженості. У таких умовах особливого значення набуває реформування механізмів соціального захисту, зокрема вдосконалення системи соціального страхування.

Дослідження сучасної системи соціального страхування в Україні виявило низку системних проблем, що потребують комплексного вирішення. Особливу увагу слід приділити реформуванню пенсійної системи, яка є ключовою ланкою соціального захисту населення.

Ключові аспекти вдосконалення передбачають модернізацію пенсійного забезпечення через перегляд чинних нормативних положень, розробку ефективного механізму накопичувальної компоненти та поступове збільшення розмірів пенсійних виплат. Важливим завданням є створення стабільної та збалансованої системи соціального страхування, яка сприятиме зменшенню соціальної напруженості, підвищенню життєвого рівня населення та створенню сприятливих умов для економічного зростання.

Соціальне страхування є важливим інструментом соціальної політики держави, спрямованим на мінімізацію ризиків, пов'язаних із втратою доходу через хворобу, інвалідність, безробіття чи вихід на пенсію. В Україні ця система ґрунтується на конституційних гарантіях та розгалуженому законодавстві, однак її функціонування ускладнюються через наслідки воєнного стану, економічну нестабільність та недостатню адаптованість до сучасних викликів.

Успішна трансформація системи соціального страхування вимагає цілісного підходу, що поєднує врахування поточних економічних реалій із стратегічними соціальними пріоритетами держави. Такі зміни мають ґрунтуватися на принципах стабільності, справедливості та довгострокової ефективності.

Фінансова стійкість системи значною мірою залежить від державного бюджету, проте у зв'язку із зростанням оборонних витрат частка соціальних видатків скоротилася з понад 50% у довоєнний період до 24,7% у 2024 році та на 2025 рік заплановано зниження видатків. Це призводить до зменшення обсягів соціальних виплат, зокрема у сфері охорони здоров'я, пенсійного забезпечення та підтримки вразливих категорій громадян. Однак, в той же час важливу роль у підтримці соціального захисту відіграють фінансові інститути, зокрема АТ КБ «ПриватБанк», який сприяє реалізації державних програм таких як «ЄПідтримка», «ЄОселя» та цифровізації соціальних послуг та забезпеченню доступності фінансових сервісів.

Для підвищення ефективності соціального страхування необхідно впроваджувати багаторівневу модель, яка поєднуватиме державні гарантії з приватним та корпоративним страхуванням. Перспективним напрямом наукових пошуків є поглиблене вивчення практичних аспектів впровадження накопичувальної пенсійної системи.

Важливим кроком є цифровізація системи, що дозволить автоматизувати виплати, зменшити бюрократичне навантаження та підвищити прозорість управління. Також варто залучати міжнародну фінансову підтримку для компенсації бюджетного дефіциту та реалізації соціальних ініціатив.

Ключовим напрямом реформування має стати гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами, особливо у сферах пенсійного, медичного страхування та страхування від безробіття. Розвиток соціального діалогу між державою, бізнесом і громадянськістю сприятиме виробленню збалансованих рішень, орієнтованих на потреби суспільства.

Таким чином, система соціального страхування в Україні потребує глибокої модернізації з урахуванням європейського досвіду та внутрішніх соціально-економічних реалій. Пріоритетами повинні стати підвищення фінансової стабільності, розширення охоплення населення, запровадження інноваційних механізмів управління та інтеграція до європейського соціального простору. Реалізація цих заходів дозволить забезпечити надійний соціальний захист громадян у довгостроковій перспективі.